

сопровождения аутичного ребенка: сенсорная интеграция аутичных детей для преодоления их сенсорной чувствительности установление эмоционального контакта специалистов с аутичным ребенком, введение ребенка в состояние слушания, активизация познавательных процессов аутичного ребенка.

Ключевые слова: аутичный ребенок, психологическая коррекция, психологическое сопровождение, этапы психологического сопровождения, индивидуальный маршрут психологического сопровождения аутичного ребенка.

Ostrowska K.A, Kachmaryk Kh. Features individual route psychological support autistic child in preschool.

The article discusses features of psychological support for autistic children in preschool. Analyzed different views on the concept of psychological support, such as psychological support as a process, as a method of support and maintenance as a service. Analysis of each component of psychological support: psychological adjustment, which involves the development of an individual route psychological support autistic child. Based on factor analysis, established and described factor model of psychological adjustment as a component of psychological support for autistic children in preschool institutions. Singled out and reasonable steps an individual route psychological support autistic child: sensory integration of autistic children to overcome their vulnerability over, establishing emotional contact specialists autistic child, putting the child in a state hearing, activation of cognitive processes autistic child.

Key words: autistic child, psychological adjustment, psychological support, stages of psychological support, individual route psychological support autistic child.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2013 р.

Статтю прийнято до друку 10.11.2013 р.

УДК: 159.923.2-055.52-055.2+612.017(045)

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСНОВИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Погорільська Н.І.

кандидат психологічних наук

Ще зовсім недавно побачити в громадських місцях людину з будь-якими вадами розвитку було практично не можливо. На щастя, в сучасному суспільстві активно розвиваються різноманітні способи допомоги, корекції та реабілітації вищезазначеній категорії осіб. Проте шлях до гуманного ставлення стосовно осіб з обмеженими можливостями був тривалий і дуже часто суперечливий.

Соціокультурний підхід у психології передбачає вивчення впливу специфічних особливостей різноманітних суспільних умов життя особистості на її розвиток. Вивчення уявлення та ставлення до осіб з обмеженими можливостями у руслі соціокультурного аспекту надасть можливість дійсно розкрити та представити шлях виникнення, накопичення, трансформування уявлень про порушення, про спеціальну психологію загалом.

При вивченні соціокультурних основ спеціальної психології будуть розглянуті закономірності та механізми освоєння соціокультурного досвіду в руслі спеціальної психології, а також особливості громадської думки щодо дітей та осіб інших вікових категорій з порушеннями розвитку. Отже, метою даної статті є розкрити особливості становлення спеціальної психології в соціокультурному контексті.

Щодо самого поняття культура існує декілька підходів. Вперше поняття «культура» визначив Е.Б. Тайлер у 1874 р.: «Культура, або цивілізація, в широкому сенсі в етнографії, - це комплекс, який включає знання, переконання, мистецтво, мораль, закони, звичаї і будь-які інші можливості і цінності, які необхідні для людини, члена суспільства» [2, с. 430]. У вітчизняній психології часто використовується поняття «культура» як «інтегральна характеристика соціально-психологічних та економічних умов матеріального та духовного буття, які мають прямий і опосередкований вплив на психіку і діяльність людини і на формування її індивідуальності та особистості» [2, с. 432]. Саме таке визначення культури, на нашу думку, має найбільш психологічне навантаження.

Теоретичний аналіз джерел демонструє декілька етапів ставлення суспільства до дітей-інвалідів [4; 6]:

1. Етап позбавлення суспільства від неповноцінних осіб у давнину. Цінування фізичної досконалості впливало на формування світогляду епохи Античності. Тому згідно Римського права осіб з обмеженнями відносили до недієздатних осіб і позбавляли будь-яких прав. У Спарті існував звичай, за яким новонародженого клали до ніг старійшин і якщо вони не знаходили вад розвитку, то її брали на руки. Це означало, що вона отримала право на життя. Якщо ж дитину з землі не піднімали, то цим їй був підписаний смертний вирок. Подібне ставлення було нормою до дітей з вадами розвитку для всієї Стародавньої Греції.

Проте в працях древніх філософів (Гіппократ, Геракліт, Платон, Арістотель) представлено різнобічне ставлення до осіб з психічними порушеннями. Так, Гіппократ, якого вважають праотцем сучасної медицини, вважав, що хвороблива патологія завжди має природні причини. Найчастіше такою причиною виступає дисгармонія чотирьох рідин (гуморів), які циркулюють у тілі людини: жовта жовч, чорна жовч, кров та слиз. Наприклад, надлишок жовтої жовчі викликає надмірну радість, надлишок чорної жовчі є причиною постійної

печалі.

Розділяючи ці погляди, античні лікарі лікували психічні порушення поєднуючи медичні та психологічні засоби. Так, поряд з зливаннями крові, вони призначали хворому тепло і дружню підтримку, музику, масаж, фізичні вправи і ванни. Також хворого необхідно було заспокоювати та морально підтримувати.

Філософ Платон називав кульгавою будь-яку людину, тіло і розум якої не були однаково розвинені. Арістотель вважав, що потрібний закон, який би попереджав «виращування дітей-калік», що людей з інвалідністю «не слід виправляти і не слід допускати до суспільного життя».

Слов'янському народу не характерна дискримінація тих осіб, які мають фізичні та психологічні обмеження. Найперші офіційні документи в яких йдеться мова про надання допомоги потребуючим датуються кінцем X ст., коли Київський князь Володимир Святославович указом від 996 р. зобов'язав церкву дбати про осіб, що мають обмежені можливості, сиріт та убогих.

2. Просвітницькі погляди античних лікарів були пригнічені в епоху Середньовіччя. Загалом, Середньовіччя пов'язувало обмежені можливості з покаранням за гріхи самої людини або її предків. Психічні порушення розглядалися як результати діяльності Сатани чи Диявола. І, відповідно, зцілення людини полягало у вигнанні злого духа з її тіла. Через те лікувальними засобами були молитви, релігійні ритуали та свячена вода. Лише наприкінці епохи при монастирях та церквах починають влаштовуватись своєрідні притулки для осіб з обмеженими можливостями. Саме через це у нашій мові і з'являється термін «убогий», якраз для підкреслення того, що людина знаходиться близько до Бога. Проте пізніше цей термін отримав зневажливе значення і підкреслював особливий спосіб спілкування з людьми з обмеженими можливостями.

Також поряд були і такі, хто вірили, що Бог «створив інвалідність» як подарунок, демонструючи таким чином задум Бога про більш значущу мету від життя цієї людини. Так в 1198 році в Німеччині в місті Баварія був відкритий перший притулок для дітей з вадами зору. Російська імперія набагато пізніше почала формувати систему спеціальних закладів, а саме на початку XVIII століття.

3 Хрещенням русі на території нашої держави розпочинається другий період – монастирський, визначений як найбільш тривалий та характеризується активною діяльністю влади і суспільства, що призвело до значних змін в еволюції ставлення здорового оточення до людей з вадами. Він ознаменувався відкриттям першого притулку для дітей на початку XI ст. Даний заклад був розташований на території Києво-Печерської лаври і знаходився під патронажем представників вищого духовенства, а саме митрополита та єпископів. В установі перебували так звані калічні діти (глухі, сліпі, недоумкуваті) та інші обездолені. Впродовж X-XII ст. у Київській Русі відкривалися й інші спеціальні заклади, де не лише опікувалися неповноцінними дітьми, а й навчали їх елементам грамоти, живопису, співу та різних ремесел.

Впродовж XV-XVII ст. в Україні значного поширення набували «богадільні-шпитали», які визнавалися як специфічні форми допомоги хворим та інвалідам, але їх призначення не було чітко визначене. Основна мета діяльності даних установ – це опіка нужденних верств населення: калік, психічно хворих дітей та дорослих, непрацездатних, сиріт та інших осіб, котрі внаслідок певних обставин не мали змоги самостійно забезпечити власну життєдіяльність. Існуючі на той час проблеми вирішувалися частково, тому що форми опіки над особами, які потребували захисту та допомоги були недостатніми і не могли надати нужденним належну допомогу, створити необхідні умови для їх повноцінного життя.

3. Виникнення і розвиток гуманного ставлення до осіб з порушеннями розвитку. Епоха Відродження привносить загальні ідеї гуманізму і стосовно інвалідів. Методи турботи про осіб з обмеженими можливостями стають більш гуманними. Так, Ян Амос Коменський вважав, розвиваючи свою концепцію індивідуального підходу до дитини, що навчати можна усіх аномальних дітей.

Продовжують існувати церковні притулки для осіб з обмеженими можливостями, які пропонують більш гуманне лікування. Так, 1770 р. ознаменувався відкриттям спеціальної школи для глухонімих, а 1784 р. для незрячих дітей в Парижі. Поступово практично всі будинку утримання осіб з порушеннями перетворились на в'язниці.

Проте, із закінченням епохи Відродження закінчується і гуманний етап ставлення до осіб з психофізичними порушеннями.

4. Перші спроби надання допомоги дітям з порушеннями та їх сім'ям. Доводиться можливість лікування та виховання дітей з відхиленнями (Пінель, Ескіроль, Сеген тощо). Зародження ідей морального лікування у XIX ст. (Ла Бісетр, Ф. Пінель, В. Тьюк, Б. Раш, Д. Дикс, Е. Крепелін). Наприклад, американський лікар Б. Раш вимагав, щоб для роботи з психічно хворими обирали лише розумних і чуйних співробітників, які б читали хворим, розмовляли б з ними і супроводжували б їх під час регулярних прогулянок. Також він вважав, що для хворих надзвичайно важливо, щоб їм час від часу робили невеличкі подарунки. Дуже популярним засобом морального лікування був так званий «бал лунатиків». Лікарняне керівництво збирало разом усіх пацієнтів лікарні, щоб вони танцювали та розважались.

Проте, в кінці XIX століття через брак коштів на утримання таких лікарень, ситуація змінюється на гірше і вони знову перетворюються на в'язниці.

У XVIII ст. відбулися позитивні зміни в економічному та культурному житті Російської імперії, розвитку науки і освіти. Активізувалася діяльність держави в питаннях виховання обездолених та калічних дітей, склалися сприятливі умови щодо реалізації ідеї держаної допомоги всім, хто її потребував. Дана ідея була започаткована за часів правління Івана Грозного, а втілювалася в життя в другій половині XVIII ст. Катериною II. Це можна вважати першим серйозним зрушенням у створенні системи громадської опіки.

У зазначений період розроблялися заходи приватного порядку щодо влаштування богаділень, відкриття спеціальних виховних будинків для безумних. Наприкінці зазначеної епохи в усіх Російських губерніях були прийняті Накази громадського призріння («приказ общественного призрения и здравоохранения», 1775 р.), головною метою яких було створення та утримання шкіл і богоугодних закладів. Посилилася увага до тих осіб, які мали вади розумового розвитку. Серед цих закладів важлива увага приділялась також і «будинках для розумово відсталих осіб» [5]. В цей період були зроблені перші спроби вивчення потреб у спеціальному навчанні й вихованні таких хворих та організації спеціальних для цього умов.

5. Організація консультаційної допомоги батькам дітей-інвалідів на початку XX століття. Визнавався вплив взаємовідносин у сім'ї, роль неправильного виховання у формуванні проявів психічної хвороби (І.В. Маляревський), вплив роз'яснювальної роботи для батьків на побудову сімейних стосунків (В.П. Кащенко). Особливе місце у публікаціях XX століття займає проблема висвітлення форм і етапів адаптації сім'ї до ситуації дистресу, що викликаний народженням дитини-інваліда (G. Ross, 1967; R. Miller, 1968; S. Schuchardt, 1979).

Перші роботи, що освітлювали такий аспект проблеми, з'являється за кордоном. Очолює цей список М. Стоун (M. Stone, 1942), у якого були вперше описані приклади неадекватної батьківської поведінки стосовно дитини з порушеннями психофізичного розвитку. У сучасній літературі можна виділити два напрями, присвячених цій тематиці: дослідження і рекомендації професійних психологів, що працюють з даною категорією батьків, та роботи, написані батьками дітей-інвалідів, що також мають рекомендаційний характер.

Іншим напрямком роботи спеціалістів стало вивчення особистісних рис, психопатологічних розладів як наслідку переживання психічного стресу в результаті народження дитини-інваліда. (R. Miller, 1968; S. Stevenson, 1968 та інші). У вітчизняній психології цей аспект також висвітлював Р.Ф. Майрамян (1976, 1982 та інші), а також В.А. Вишневецький (1984). Можна сказати, що поява спеціальної психології – це своєрідна саморефлексія суспільства.

Одними з передумов цієї парадигми можна вважати основні філософські концепції, які пропагують пріоритети цінності особистості над загальними (державними): філософія життя, персоналізму, екзистенціалізму (А.Бергсон, М.Бердяєв, В.Лутай, Л.Шестов, П.Юркевич та ін.), філософія цінності (В.Штерн, А.Мессер, Г.Риккерт).

В основі теорії філософії цінності лежить ідея про соціальну користь людини. Згідно неї школа повинна виховувати активного і соціально корисного члена суспільства. Дитина з обмеженими можливостями не є винятком з цього правила – вона також повинна була вирости корисним членом суспільства, щоб своєю працею забезпечити власне існування.

В 20-х рр. XX століття ця концепція була значно дискредитована в країнах Західної Європи та США ідеями расової біології, расової гігієни та соціал-дарвінізму. Стають популярними погляди про марність підтримки осіб з обмеженими можливостями і відхиленнями у фізичному та психічному розвитку, про необхідність досягнення біологічної «чистоти» раси шляхом стерилізації осіб з обмеженими можливостями як носіїв небезпечних чи небажаних дефектів. В ряді країн (США, Канада, Німеччина) були навіть прийняті відповідні закони. У 30-40-х рр. в Німеччині переслідувались та фізично знищувались не тільки особи з обмеженими можливостями, але і педагоги-дефектологи.

Післявоєнний період світового розвитку характеризується підйомом демократичного руху і переконання, що ціль і смисл існування людини – це її життя, її потреби, її благополуччя. Тобто для світової спільноти пріоритетними є інтереси особистості над інтересами суспільства.

На території нашої держави сфера виховання та навчання дітей з обмеженими можливостями у розвитку була тією оазою, де вітчизняна психологічна наука могла легально існувати протягом багатьох років. Саме тому спеціальна психологія найменш зі всіх галузей психологічної науки постраждала від впливу ідеології Радянського Союзу.

За даними В.О. Сачок [4] на цьому етапі історичного розвитку в нашому суспільстві з'явилося слово «інвалід». Спочатку воно застосовувалося для позначення військових хворих, які внаслідок стану здоров'я не мали можливості самостійно забезпечувати власну життєдіяльність. Дещо пізніше цим терміном стали називати всіх осіб, які втратили здатність працювати по причині незадовільного стану.

Початок XX ст. для нашої країни ознаменувався відкриттям лікувально-виховних навчальних закладів і допоміжних класів для дітей – інвалідів. В одній з об'яв початку XX століття розповідається про «відкриття річних

курсів при Будинку Вивчення Дитини підготовки спеціалістів-педагогів допоміжних шкіл і будинків дитини для розумово та морально-дефектних дітей дошкільного та шкільного віку. На курсах будуть вивчатись: анатомія; фізіологія і гігієна; педагогічна антропологія; біологія; психологія дитини; психопатологія і невропатологія шкільного віку; вивчення дитини та методи; історія, основні принципи та практика трудової школи; основи патологічної педагогіки; дошкільне виховання дефективних дітей; виховання-навчання розумово-відсталих; виховання-навчання морально-дефективних; недоліки мовлення та їх лікування; організація спеціалізованих шкіл і закладів для дефективних дітей; гімнастика, спорт, ігри, домогосподарство, сільськогосподарська праця; продуктивна праця в майстерні; розповідання; виразне мовлення і читання; суспільне виховання дефективних дітей; дитячі організації та самоуправління; екскурсії і їх організація; драматизація та дитячий театр; малювання (педагогічне малювання); скульптура; ліплення; кераміка; музика; співи; методика навчальної роботи. Задача курсів – дати курсантам: знання дефектної дитини; практичну підготовку в області її виховання-навчання; практику в спеціальних закладах». (об'ява про курси. Педагогічний музей України).

Проте, ідеологія держави СРСР мала свій вплив - пріоритет інтересів суспільства над інтересами окремої особистості теж мав свій специфічний результат. Держава, яка будувала комунізм, повинна була бути бездоганною у всьому. Діти – майбутнє нації, повинні були бути здоровими і щасливими. Виключенням з правила ідеологи тогочасного суспільства знайшли своєрідне виправдання: «хворі діти народжуються в сім'ях алкоголіків, отже, діти розплачуються за гріхи батьків, і держава тут ні при чому». Така ідеологічна установка вирішила всі проблеми дитячої інвалідності, добре прижилась у суспільстві, сформувала суспільну думку і принесла значний економічний ефект. Чотири стіни стали єдиним виходом для дітей-інвалідів на багато десятиліть. Відповідно, ключова думка, яка переслідує батьків дитини-інваліда, - інвалід в сім'ї – це жах. Іншим варіантом, який пропонувала держава, був навчальний заклад інтернатного типу, переважно закритий. Так, в СРСР було створено спеціальні школи 9 типів, не враховуючи шкіл для дітей зі складними дефектами (сліпо глухонімота, розумова відсталість при сліпоті тощо). Всі спеціальні школи, окрім допоміжних для розумово відсталих, забезпечують учням за різні терміни навчання неповну середню чи середню освіту і професійну підготовку з виробничих чи сільськогосподарських спеціальностей [1, с. 60].

Ідея можливості працевлаштування осіб з обмеженими можливостями, звісно, приносить позитивні можливості для самореалізації, матеріального забезпечення і, відповідно, самостійності особистості з порушеннями психофізичного розвитку. Проте, дуже часто для держави це мало лише суто економічне наповнення: «правильна оцінка ступеня інвалідності, розробка тестів реабілітації на основі прогнозування відділених результатів лікування дадуть значний економічний ефект» [3, с. 55], «тимчасова непрацездатність у дітей залишає більший слід, а це відкладає відбиток на ще несформований, нестійкий характер дитини, а відповідно на формування особистості майбутньої працюючої людини» [3, с. 54].

На сьогодні можна відмітити оформлення гуманітарної парадигми, яка складає одну з нових тенденцій сучасного етапу розвитку вітчизняної психології. Вивчаються умови навчання та виховання осіб з обмеженими можливостями, формування їх психологічної адаптованості. Обговорюються соціокультурні потреби осіб з обмеженими можливостями: інтеграція, інклюзія, реабілітація та адаптація, тощо. Ведеться полеміка щодо використання відповідного терміну для означення осіб з обмеженими можливостями: інваліди, особи з обмеженими можливостями, особи з психофізичними порушеннями, люди з особливими потребами тощо. Також поза увагою дослідників не залишаються і ті, хто перебувають поруч з особами з обмеженими можливостями: матері (В.В. Ткачова (1999), М.І. Радченко (2003), Н.І. Погорільська (2010)), батьки (Л.М. Шипіцина), сиблігни (М. І. Миколайчук (Карпа), 2007) тощо.

В сучасних ринкових умовах по-іншому виглядає ціль життя людини з особливими потребами. Це може бути досягнення максимально повного самообслуговування, активна участь в житті суспільства, інтеграція в нього та участь у виробництві. З цієї метою забезпечують дітям з обмеженими можливостями доступ до загальноосвітньої програми (інтегровані дитсадки, класи) та до навчання у вищих навчальних закладах країни.

Третина дітей інвалідів – сільські мешканці, дві третини – міські жителі. Сучасне місто також розкриває свої можливості для осіб з обмеженими можливостями. Так, на сьогодні активно розгорнута програма по впровадженню так званого «універсального дизайну або безбар'єрного життєвого простору» - установка пандусів, звукових сигналів, транспорт з заниженою підлогою тощо, яке робить значно доступним громадський транспорт, доступ до інформації. Так, у місті Києві працівники метрополітену супроводжують осіб з порушеннями зору, допомагають підніматись та спускатись по ескалатору. Безперечно, доступ до мережі Інтернет надають додаткові можливості інтеграції особистості з обмеженнями у суспільство.

Отже, ставлення до осіб з обмеженими можливостями пройшло п'ять різних за змістом етапів і змінювалось протягом історії відповідно до завдань, які вирішувались у суспільстві. Виникнення спеціальної психології стало початком створення нової концепції вивчення людини з обмеженими можливостями, в центрі якої стали її потреби, права та інтереси.

Література

1. Власова Т.А. Проблема преодоления отклонения в развитии детей // Вестник академии медицинских наук СССР. – 1972. - №4. – С. 60 – 66.
2. Психологическая диагностика: Учебник для вузов /Акимова М.К., Гуревич К.М. (ред.) - СПб.: Питер, 2008. - 652 с.
3. Усопкина Р.Я. Инвалидность у детей и пути профилактики // Труды Рижского науч.-исследов. ин-та травматологии и ортопедии. – 1971. – Вып. 11. – С. 54 – 55.
4. Сачок В.О. Теоретико-історичний аналіз розвитку становлення системи опіки і навчання осіб з вадами розвитку / http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_96/Sachok.pdf.
5. Смирнова Е.М. Приказы общественного призрения и здравоохранение в России (конец XVIII - середина XIX вв.) // Новый исторический вестник. 2011 - № 30. <http://cyberleninka.ru/article/n/prikazy-obschestvennogo-prizreniya-i-zdravoohranenie-v-rossii-konets-xviii-seredina-xix-vm>.
6. Специальная педагогика / Под ред. Н.М. Назаровой. – М.: АCADEMA, 2000. – 519 с.

References

1. Vlasova T.A. Problema preodoleniy otkloneniya v razvitiy detey // Vestnik akademii medicinskih nauk SSSR. – 1972. - №4. – С. 60 – 66.
2. Psychologicheskaya diagnostika: Uchebnik dlya vuzov /Akimova M.K., Hurevitch K.M. (red.) - SPb: Piter, 2008. - 652 с.
3. Usoskina R. Ia. Invalidnost u detey i puti profilaktyky // Trudy Rizhskogo nauch.-issledov. in-ta travmatologii i ortopedii. – 1971. – Vyp. 11. – С. 54 – 55.
4. Sachok V.O. Teoretyko-istorychniy analiz rozvytku stanovlennyya systemy opyku i navchannyya osib z vadamy rozvytku/http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_96/Sachok.pdf.
5. Smirnova E. M. Prikazy obschestvennogo prizreniya i zdravoohraneniya v Rossiii (konets XVIII – seredyns XIX vv.) // Novyi istoricheskiy vestnik. 2011 - № 30. <http://cyberleninka.ru/article/n/prikazy-obschestvennogo-prizreniya-i-zdravoohranenie-v-rossii-konets-xviii-seredina-xix-vm>.
6. Specialna pedagogika / Pod red. N.M. Nazarovi. – М.: АCADEMA, 2000. – 519 с.

Погорільська Н.І. Соціокультурні основи спеціальної психології.

У статті подано огляд наукової літератури вітчизняних та зарубіжних філософів та психологів щодо етапів накопичення та трансформації знань про осіб з обмеженими можливостями. Розкривається п'ять етапів становлення спеціальної психології: позбавлення суспільства від осіб з обмеженнями, пояснення обмежень покаранням за гріхи, гуманне ставлення до осіб з порушеннями, розвиток надання допомоги та організація консультативної допомоги особам та їх родичам. Детальна увага приділяється ставленню до осіб з обмеженими можливостями у двадцятому столітті: окремо розглядаються ставлення до осіб з обмеженнями за кордоном та у нашій державі. Розпочинаючись із ідей соціальної користі людини з психофізичними порушеннями, двадцяте століття після II Світової війни по-своєму розвивається у країнах Заходу та СРСР. Так, за кордоном пріоритетними стають інтереси особистості над інтересами держави, а в СРСР – пріоритет суспільства над інтересами особистості. Лише в кінці ХХ століття переважаючими всесвітніми тенденціями стало прийняття людини з обмеженнями як повноцінного члена суспільства, з її потребами та можливостями.

Ключові слова: дитина з обмеженими можливостями, культура, соціокультурні основи спеціальної психології.

Погорільська Н.И. Социкультурные основы специальной психологии.

В статье представлен обзор научной литературы отечественных и зарубежных философов и психологов относительно этапов накопления и трансформации знаний о лицах с ограниченными возможностями. Раскрывается пять этапов становления специальной психологии: лишение общества от лиц с ограничениями, объяснение ограничений наказанием за грехи, гуманное отношение к лицам с нарушениями, развитие оказания помощи и организация консультативной помощи лицам и их родственникам. Детальная внимание уделяется отношению к лицам с ограниченными возможностями в двадцатом веке: отдельно рассматриваются отношения к лицам с ограничениями за рубежом и в нашей стране. Начинаясь с идей социальной пользы человека с психофизическими нарушениями, двадцатый век после Второй мировой войны по-своему развивается в странах Запада и СССР. Так, за рубежом приоритетными становятся интересы личности над интересами государства, а в СССР - приоритет общества над интересами личности. Только в конце ХХ века преобладающими всемирными тенденциями стало принятие человека с ограничениями как полноценного члена общества, с его потребностями и возможностями.

Ключевые слова: ребенок с ограниченными возможностями, культура, социокультурные основы специальной психологии.

Pogorilsk N. Social and cultural foundations of special psychology.

This article provides an overview of the scientific literature of domestic and foreign philosophers and psychologists on the accumulation and transformation of knowledge about individuals with disabilities. Reveals five stages of special psychology: getting rid society of persons with disabilities, explain the limitations punishment for sin, humane treatment of persons with disabilities, development assistance and organization consulting assistance to individuals and families. Detailed attention is paid to the treatment of persons with disabilities in the twentieth century: the separately examined the treatment of persons with disabilities abroad and in our country. Beginning with ideas of social benefit people with mental and physical disabilities, the 20th century after World War II has own developing in the West and the USSR. The overseas interests are prioritized over the interests of individual states and the Soviet Union - the priority of society over the individual. Only in the late twentieth century, the prevailing worldwide trend was the adoption of a person with disabilities as full members of society, with its needs and capabilities.

Keywords: children with disabilities, culture, socio-cultural foundations of special psychology.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2013 р.

Статтю прийнято до друку 25.10.2013 р.

Рецензент: д.психол.н., проф. Шульженко Д.І.